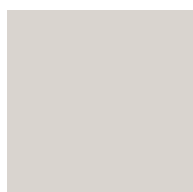

At lære at **tale**
At lære at **læse**
At læse for at **lære**

Handleplan for sprog og læsning
for 0-16-årige i Holstebro Kommune

HOLSTEBRO KOMMUNE

1. Baggrund	4
2. Mål for sprog og læsning	5
3. Sprogstimulering - de 0-6-årige børn.	6
Handleplan for sundhedsplejen.	7
A. Dagtilbudets sprogstimulerende indsats.	8
1. Mål og indsats i den generelle sprogstimulering.	8
2. Skriftsprogsstimulerende miljø.	9
3. Indsats overfor børn med behov for intensiv sprogstøtte	9
4. Indsats overfor tosprogede småbørn.	10
5. Overgang og sammenhæng	10
B. Sprogvurdering og løbende observation.	10
C. Organisering og ansvarsfordeling	11
1. Dagplejepædagogen	11
2. Den sprogsvarlige pædagog	12
3. Tosprogpædagogen	12
4. Forældresamarbejde	13
D. Kompetenceudvikling og videndeling	13
E. En dråbe af kultur	13
4. Læseundervisning i skolen	14
A. Skolens indsats for læsning	16
1. Mål og indsats for læsning i almenundervisningen	16

2. Forebyggende og foregribende indsats overfor elever i risiko for læsevanskeligheder	19
3. Indsats overfor tosprogede elever	19
4. Overgange og sammenhænge	20
B. Evaluering af læsning	20
C. Organisering og ansvarsfordeling	21
1. Dansklæreren og faglærerne	21
2. Skolens læsevejleder	21
3. Skolens støttecenter	22
4. Pædagogisk læringscenter	22
5. SkoleFritidsHjem/SFH	23
6. Forældresamarbejde	23
D. Kompetenceudvikling og videndeling	23
E. En dråbe af kultur	24
5. Børn- og Ungeforvaltningens indsats for sprogstimulering og læsning	24
6. Referenceliste	25

1. Baggrund

Sprog- og læsefærdigheder er afgørende for deltagelse i det moderne samfund. Det gælder både i uddannelsessystemet, hvor der er sat nationalt mål for, at 95% af en årgang gennemfører en ungdomsuddannelse, og ved deltagelse i arbejds- og samfundslivet, som stiller store krav til at kunne kommunikere mundtligt og skriftligt.

Gode sprog- og læsefærdigheder er vigtige forudsætninger for barnet og den unges udvikling, læring og deltagelse set i et livslangt perspektiv.

De seneste års nationale og internationale undersøgelser af danske børns læsefærdigheder viser, at der til stadighed er behov for en særlig indsats, som sikrer, at alle børn og unge bliver bedre til at læse.

I Holstebro Kommune er der stor opmærksomhed på børn og unges sprog og læsning og der gøres et stort arbejde for at kvalificere den pædagogiske praksis inden for området. Dagtilbudene har med de pædagogiske læreplaner et skærpet fokus på barnets sproglige udvikling, da sproglige aktiviteter skal medtænkes i alle læreplanernes seks temaer. Skolerne har især arbejdet med en målrettet tidlig indsats for læsning, hvilket bl.a. afspejles i skolernes læseevalueringer.

at lære at tale – at lære at læse – at læse for at lære

En god sproglig udvikling er en vigtig forudsætning for at lære at læse, ligesom læsning er et vigtigt redskab for oplevelse og tilegnelse af viden.

For at sikre en sammenhængende og særlig indsats for sprog og læsning besluttede Udvalget for Børn og Unge i efteråret 2008, at der skulle udarbejdes en "Handleplan for sprog og læsning" gældende for sundhedsplejen og alle dagtilbud og skoler i kommunen.

Den kommunale handleplan har afsat i "Værdier og mål for børne- og ungeområdet (2007)", "Rapport fra udvalget til forberedelse af en national handleplan for læsning" (2005) samt "Læsning i folkeskolen. Indsats til fremme af elevernes læsefærdigheder" (2005).

Den skal desuden ses i sammenhæng med skolepolitikens tema om faglighed og inklusion, hvor

fokus bl.a. er på en tidlig og vedvarende læseindsats, og hvor læsning prioriteres i alle fag. Læsning er grundlæggende for læring gennem hele skoleforløbet.

Målet er at skabe et fælles forventningsniveau til børn og unges sprog- og læsefærdigheder, så de sikres optimale muligheder med henblik på personlig udvikling, uddannelse og deltagelse i samfundet.

Den kommunale handleplan beskriver en række temaer for en målrettet indsats i dagtilbud og skoler. Den skal ses som en overordnet ramme for de indsatsområder, som de enkelte dagtilbud og skoler skal sikre gennem deres lokale handleplaner. Hensigten er, at mål, krav og procedure beskrives så tydeligt, at de enkelte handleplaner kan anvendes som et brugbart redskab for dagtilbudets og skolens aktører. Det gælder både i den pædagogiske praksis og i samarbejdet med forældrene.

For at imødekomme dette er det vigtigt, at de ansatte i dagtilbud og skoler – dagplejere, pædagoger, lærere m.fl. – løbende får videreudviklet deres viden om og kompetencer vedrørende sprogstimulering i dagtilbud og læsning i skolen. Samtidig må der arbejdes aktivt med videndeling og "best-practice". På den måde sikres, at den pædagogiske praksis til stadighed udvikles på grundlag af den nyeste viden om børn og unges udvikling og tilegnelse af sprog- og læsefærdigheder.

"Handleplan for sprog og læsning" (2009) iværksættes fra august 2009. Den vil løbende blive evalueret, så den er i overensstemmelse med den nyeste viden og "best practice" for området.

2. Mål for sprog og læsning

Det overordnede mål for sprog og læsning i Holstebro Kommune er:

- ▶ at alle børn og unge udvikler sprog-, læse- og skrivefærdigheder samt udtryks- og læseglæde, der gør dem i stand til aktivt at anvende deres sprog og læsning i personlig udvikling, uddannelse og aktiv deltagelse i samfundslivet

Det overordnede mål udmønter sig i følgende delmål, der angår:

Kompetenceudvikling:

- ▶ at ansatte i sundhedsplejen, dagtilbud, daginstitutioner, skoler og SFH videreudvikler viden om og kompetencer vedrørende børns sprog- og læseudvikling – herunder læsning i alle medier og sammenhængen mellem tale- og skriftsprog
- ▶ at forældre i samarbejde med ovennævnte institutioner erhverver kendskab til børns sprog- og læseudvikling

Sprogstimulering i dagtilbud:

- ▶ at de 0 – 6-årige børn udvikler et alderssvarende og velfungerende talesprog samt udvikler interesse for og eksperimenterer med skriftsproget

Læseundervisning i skolen:

- ▶ at eleverne gennem hele skoleforløbet vedligeholder, videreudvikler og anvender fleksible læse- og skrivefærdigheder som baggrund for kundskabstilegnelse i alle skolens fag

3. Sprogstimulering - de 0-6-årige børn.

Delmål

- at de 0-6-årige børn udvikler et alderssvarende og velfungerende talesprog samt udvikler interesse for og eksperimenterer med skriftsproget.

Beherskelse af sproget er en afgørende forudsætning for barnets erkendelse af verden og for, at barnet kan indgå i sociale og kommunikative fællesskaber. Et godt sprog er derfor væsentligt for barnets sociale, følelsesmæssige og intellektuelle udvikling. Samtidig ved vi, at en række sproglige faktorer på længere sigt hænger sammen med barnets udvikling af læse- og skrivefærdigheder.

Sprogstimuleringen i dagtilbudet skal derfor understøtte barnets sproglige udvikling og kommunikative kompetence samtidig med, at opmærksomheden rettes mod de 0-6-åriges børns tidlige interesse for og eksperimenteren med læsning og skrivning.

Barnets sprogtilegnelse finder sted i et komplekst samspil mellem medfødte faktorer, erfaringer med sproget og sociale input. Med andre ord tilegner barnet sig sproget ved at bruge det aktivt og eksperimenterende i leg og i dialog med andre.

Det miljø, som barnet befinder sig i, er afgørende for dets sproglige udvikling. Derfor er det et fælles ansvar for forældre, dagplejere og pædagoger at sikre et godt sprogstimulerende miljø, som giver barnet de bedste muligheder for at udvikle et rigt og varieret sprog - og dermed gode forudsætninger for læring og for tilegnelse af skriftsproget.

Allerede fra fødslen lægges de første kim til barnets sproglige udvikling i dets tidlige samspil med forældrene. Derfor er sundhedsplejens besøg og vejledning til familierne vigtig for, hvordan forældrene bedst understøtter barnets sproglige udvikling.

I dagtilbuddet får barnet mulighed for leg og sproglig udfoldelse sammen med andre børn og med det pædagogiske personale. De pædagogiske læreplaner har gennem flere år medvirket til en særlig opmærksomhed på børnenes sproglige udvikling, dvs. både den talesproglige og skriftsproglige udvikling.

Talesproget er kendetegnet ved at være meget her-og-nu bundet, - et situationsafhængigt sprog, der

for barnet er forankret i konkrete, nærværende og meningsfulde situationer. Når børnene skal lære at læse, er en af de største udfordringer, at meningen er løsrevet fra den sammenhæng, den opstod i. Man kan sige, at skriftsproget er et situationsuafhængigt sprog, som kan stå alene.

Barnet udvikler sit sprogbrug fra først og fremmest at være her-og-nu bundet til også at kunne bruge sproget situationsuafhængigt om det, der ikke er til stede, - fx at kunne fortælle om besøget hos bedsteforældrene i går. Desuden vil barnet gennem rollelegen udvikle det situationsuafhængige talesprog, idet rollelegen foregår i fantasien. Barnet må kunne høre efter og forstå, hvad andre siger, give relevante svar, holde fast på emnet over tid, og det må kunne formulere rollesvar, så andre forstår. Skal barnet lege sygehus eller butik, kræves desuden, at det har ordene, som hører til rollen.

Det pædagogiske arbejde i dagtilbudet må understøtte barnets udvikling af talesprog i de virksomhedsformer, der hører til rutiner og handlinger i løbet af dagen. Det er som oftest spontane samtaler, fx når støvlerne skal snøres eller under samtalen omkring frokostbordet. En anden virksomhedsform er, når de voksne inviterer til planlagte sprogaktiviteter, fx sproglege med et særligt fokus, højtlesning af billedbøger, dialogisk oplæsning m.m.. Samtidig må der være plads til barnets egen leg, der er en tredje form for virksomhed, hvor barnet udfolder sig uden involvering af de voksne. Her spiller de voksne en stor rolle med hensyn til at give børnene tid, rum og mulighed for at lege med hinanden. Nogle børn vil i den sammenhæng have brug for at blive guidet for at kunne etablere og holde en leg i gang med andre børn.

Udfordringen i det pædagogiske arbejde med sproget er at integrere skriftsproget, så det indgår på en naturlig og meningsfuld måde i alle dagtilbudets virksomhedsformer. Når barnet gør sig erfaringer med bøger og skrift lægges grunden til den opdagende læsning og skrivning, fx gennem de voksnes højtlesning, eller gennem udforskning af og eksperimenteren med at læse og skrive i legen og dagligdagens aktiviteter.

Barnets tidlige leg med læsning og skrivning binder dets egen verden sammen med det skrevne sprog

og udvikler gradvis indsigt i skriftsprogets grundlæggende principper.

Børns sprog udgør et hele, men i dag ved vi, at der er nogle dele af sproget, som er kritiske forudsætninger for barnets senere udvikling af læse- og skrivefærdigheder. Det gælder sprogets byggesten, dvs. ordforråd, sætningsdannelse og udtale, samt sprogforståelse og anvendelse af sproget. Sprogvurderingen af de 3-årige med den efterfølgende indsats og løbende observation bidrager til en samlet tidlig indsats, så alle børn sikres de bedste muligheder for deltagelse i skolens læringsrum.

Et velfungerende talesprog og interesse for skriftsproget er vigtige redskaber for barnets fortsatte læring, det være sig både i hjemmet, i fritiden og i skolen.

En forudsætning for at alt dette lykkes er, at det pædagogiske personales egne erfaringer med barnets sproglige udvikling bringes i spil med forskningsbaseret viden, og at der sikres mulighed for deling af viden og refleksion sammen med kollegaer og andre relevante samarbejdspartnere, fx kommende børnehaveklasseleder, læsevejleder og SFH.

Handleplan for sprogstimulering – de 0- 6-årige børn

Den kommunale handleplan for sprogstimulering af de 0-6-årige børn er opdelt i to hovedafsnit.

Det første afsnit om sundhedsplejen udgør sundhedsplejens handleplan for vejledning af familierne om barnets første sproglige udvikling. Det andet afsnit udgør temaer for det lokale dagtilbuds handleplaner, der indarbejdes som en del af de pædagogiske læreplaner under temaet sprog.

Handleplan for sundhedsplejen

Sundhedsplejen har kontakt til stort set alle familier, mens barnet er lille.

Alle førstegangsfødende følges i Holstebro Kommune til ca. 8 måneder og alle flergangsfødende til ca. 4-5 måneder. Der gives besøg derudover ved ekstra behov.

Sundhedsplejersken er opmærksom på, at barnet kommer til hørescreening.

Ved besøgene vejleder sundhedsplejersken bl.a. om barnets forudsætninger for sproglig udvikling, og hvordan forældrene bedst understøtter denne.

Der vejledes i alle familier om betydningen af:

- ▶ øjenkontakt og den tætte kontakt mellem forældre og barn bl.a. via stemmen og talen
- ▶ at indgå i og lære barnet at pludre i dialog og senere at give positiv respons på barnets forsøg på at benævne ting og handlinger
- ▶ at den voksne benævner, hvad man gør i samvær med barnet, og sætter ord på hverdagsting og følelser
- ▶ at man læser og synger for og med barnet
- ▶ stimulering af mundmotorik, først omkring amning og fx lære barnet at række tunge, pludre, kostens betydning for udvikling af tyggemusklernerne
- ▶ at man i tosprogede familier bruger sit modersmål i forhold til det lille barn

Sundhedsplejen sikrer, at:

- ▶ alle forældre bliver gjort opmærksomme på og guidet i vigtigheden af den tidlige kontakt og forældre-barn samspil, hvor barnets første sproglige udvikling understøttes

- ▶ ved mangelfuld voksen/barn kontakt og manglende sprogudvikling iværksættes yderligere tiltag

Indsats for børn med særlige behov eller udsatte børn:

I tilfælde, hvor sundhedsplejersken observerer, at der er relationsforstyrrelser mellem forældre/barn, manglende øjenkontakt, manglende pludren eller forsinket sprogudvikling, iværksættes yderligere tiltag. Det kan være:

- ▶ ekstra hjemmebesøg med vejledning og støtte
- ▶ MarteMeo forløb
- ▶ "Ung morgruppe" med fokus på bl.a. relationsopbyggende samvær
- ▶ "De Utrolige År" forældregruppe om børneopdragelse med fokus på positive forældre/børn relationer
- ▶ henvisning til PPR, egen læge, socialrådgiver eller Spiren

Når der er tale om udsatte børn, som sundhedsplejen har kendskab til, vil der oftest i samråd med forældrene ske en videregivelse af oplysninger til pladsanvisningen.

Handleplan for dagtilbudet

Det enkelte dagtilbuds handleplan indarbejdes som en del af de pædagogiske læreplaner under teamet sprog.

Handleplanen skitserer dagtilbudets arbejde med sprogstimulering, så mål, krav og procedurer er tydelige for alle dagtilbudets aktører og kan anvendes som et brugbart redskab i det pædagogiske arbejde. Handleplanen bør tillige afspejle de lokale forhold, som gør sig gældende, herunder børnegrundlaget.

Lederen af dagtilbudet har ansvaret for og sikrer, at handleplanen for sprogstimulering udarbejdes og implementeres. Det anbefales, at handleplanen udarbejdes i samarbejde med det pædagogiske personale og fremlægges og drøftes i forældrebestyrelsen.

Dagtilbudets handleplan for sprogstimulering bør omfatte følgende afsnit:

A. Dagtilbudets sprogstimulerende indsats

1. Mål og indsats i den generelle sprogstimulering
2. Skriftsprogstimulerende miljø
3. Indsats overfor børn med behov for intensiv sprogstøtte (fokuseret og særlig indsats)
4. Indsats overfor tosprogede småbørn
5. Overgange og sammenhæng

B. Sprogvurdering og løbende observation

C. Organisering og ansvarsfordeling

1. Dagplejepædagogen
2. Den sprogsvarlige pædagog
3. Tosprogpædagogen
4. Forældresamarbejde

D. Kompetenceudvikling og videndeling

E. En dråbe af kultur

A. Dagtilbudets sprogstimulerende indsats

Dagtilbudets sprogstimulerende indsats beskriver:

1. Mål og indsats i den generelle sprogstimulering
2. Skriftsprogstimulerende miljø
3. Indsats overfor børn med behov for intensiv sprogstøtte (fokuseret og særlig indsats)
4. Indsats overfor tosprogede småbørn
5. Overgang og sammenhæng

A1. Mål og indsats i den generelle sprogstimulering

Mål og indsats for de 0-6-åriges sprogtiltag omfatter ordforråd, udtale, kendskab til skriftsprog, rim og remser, eksistens og anvendelse af tal og bogstaver samt it/medier.

Sprog er forudsætning for at udtrykke sig og kommunikere med andre. Der findes mange forskellige sprog, som alle spiller en rolle i børns udviklingspro-

ces, og som skal have opmærksomhed. Talesprog, skriftsprog, tegnsprog, kropssprog og billedsprog er blot nogle af de kommunikationsformer, vi alle benytter os af.

Det er vigtigt, at børn støttes i at udvikle deres ord- og begrebsforråd, sætningsopbygning, udtale m.m., samt i de almindelige regler, der gælder for brug af sproget. Sprog skaber kontakt. Evnen til at bruge nuancerne i sproget støtter og fremmer forståelsen af andre og fra andre.

Sproglige færdigheder er indgangsdøren til verden og til læringsfællesskabet. Det er derfor vigtigt at støtte barnet i at sætte ord og begreber på oplevelser, som det har i hverdagen.

Børn har behov for at møde voksne mennesker, der lytter til dem med forståelse og anerkendelse, så de får mulighed for at udtrykke det, de er i tvivl om, glade for eller kede af, og at de frit kan lufte deres meninger, følelser og tanker.

Sproget er en forudsætning for løsning af problemer og konflikter. Barnets deltagelse i det sociale fællesskab afhænger bl.a. af, at det har sproglige forudsætninger for at udtrykke, hvad det mener og dermed formår at blive forstået af andre børn og de voksne, og af barnets evne til at sige fra og til.

Den sprogstimulerende indsats bidrager bl.a. til:

- ▶ mulighed for at opleve og erfare sproget gennem dagligdags aktiviteter og rutiner
- ▶ lyst til og glæde ved sproglige aktiviteter, fx leg med ord og begreber, rim og remser, rytme og sang, fortælle gåder m.m.
- ▶ kendskab til, hvordan sproget bruges i dagligdagen, fx hvordan man bliver en del af samtale og turtagning
- ▶ at bevare og udvikle barnets nysgerrighed
- ▶ at barnet tilegner sig viden om verden gennem introduktion til nøglebegreber og temaer – gerne gennem fællesoplevelser
- ▶ at styrke barnets fantasi og kreativitet, fx ved at støtte barnets fortælling, rolleleg m.m.
- ▶ at skabe gode rammer, så barnets mulighed for sociale og kommunikative færdigheder fremmes i et anerkendende miljø, fx ved at anspore til at turde bruge sproget

A 2. Skriftsprogstimulerende miljø

For at understøtte en god sproglig udvikling skal der være et skriftsprogstimulerende miljø i dagtilbudet, hvor barnet har rig mulighed for at opleve og gøre sig erfaringer med skriftsprogets forskellige udtryk og genrer.

Gennem højtlesning får barnet mulighed for at møde skriftsproget og erfare, at det adskiller sig fra talesproget, og at bøgerne gemmer på spændende historier, der er kilde til ny viden og spændende oplevelser.

Samtidig byder højtlesning, fx dialogisk oplæsning, på god mulighed for en bredere og mere nuanceret sprog- og videntilegnelse end talesproget.

I dagtilbudet må der derfor være rig og synlig adgang til god børnelitteratur, fx gennem et samarbejde med Holstebro Børnebibliotek. Der må være højtlesning i små grupper med mulighed for dialog om teksten, ligesom barnet bør understøttes i at legelæse.

Barnets første selvstændige erfaringer med skriftsproget foregår ofte gennem skriblerier, dvs. tegn som ligner skrift, og hvor formålet er kommunikation. Barnet skriver fx sit navn på en tegning eller skriver, hvad der er på tegningen. Disse skriblerier fører ofte til interesse for læsning. Legeskrivning er et vigtigt skridt i barnets videre læseudvikling.

Tekst, ord og bogstaver må være en synlig del af dagtilbudet. Der må arbejdes med barnets egne ord, fx ordkort med barnets nære og kære ord, og der må være let adgang til tegne- og skriveredskaber. Desuden må barnet opfordres til at anvende egne skriblerier i legen, fx når der leges butik, eller når oplevelser bearbejdes.

De fleste børn kan godt lide at lege og eksperimentere med sproget. Herigennem udvikler de en

særlig opmærksomhed på sprogets forside, dvs. opmærksomhed på, at sproget ud over et indhold også har en form, - at sproget består af ord, at ord kan opdeles i lyd, at man kan rime på ord m.m.. Når barnet nærmer sig skolealderen, er den sproglige opmærksomhed en vigtig faktor i den videre læse- og skriveudvikling.

For at fremme et skriftsprogstimulerende miljø anbefales bl.a.:

- ▶ oplæsning af god og varieret børnelitteratur, gerne i små grupper, hvor alle kan se bogens skrift og illustrationer
- ▶ at pege på skriften i bogen og vise læseretning
- ▶ at tale om teksten, fx ved brug af dialogisk oplæsning
- ▶ legelæsning, fx hvor barnet selv læser for bamsen
- ▶ indretning af læsekrog
- ▶ at etablere samarbejde med Holstebro Børnebibliotek
- ▶ lyttelege
- ▶ leg med rim og remser og sange
- ▶ at der er let adgang til tegne – skriveredskaber
- ▶ tekst og ord er en synlig del af dagtilbudet, og at barnet ser skriftsproget anvendt
- ▶ indretning af skriveværksted med pc'er og tavle
- ▶ samtale og undren over sproget sammen med barnet

A 3. Indsats overfor børn med behov for intensiv sprogstøtte (fokuseret og særlig indsats)

Alle børn har behov for en generel sprogstimulering. Derudover vil der være behov for en fokuseret indsats til børn, der af forskellige årsager har en forsinket sprogdudvikling.

Det kan være børn med:

- ▶ ikke alderssvarende sprogforståelse
- ▶ et lille ordforråd og ringe kendskab til begreber
- ▶ hørevanskeligheder
- ▶ udtalevanskeligheder

Eller børn:

- ▶ der ikke leger og eksperimenterer med sproget
- ▶ der har svært ved at blive opmærksomme på enkelte lyde i sproget
- ▶ hvor der forekommer sproglige vanskeligheder i familien, der sjældent henvender sig til de voksne eller leger meget alene

Børn med behov for fokuseret eller særlig indsats følges med TRAS (jf. afsnit B). Der udarbejdes en individuel handleplan for barnet, og der iværksættes et udvidet samarbejde med forældrene om, hvorledes barnet stimuleres bedst muligt i hverdagen. For børn med behov for en særlig indsats rettes efter aftale med forældrene henvendelse til PPR om yderligere vurdering.

I forhold til børn med behov for en intensiv sprogstøtte bør det sprogstimulerende miljø i institutionen bl.a. omfatte:

- ▶ genkendelse af lyde i hverdagen
- ▶ lege med lyde
- ▶ lege der stimulerer alle sanser, fx føleposer, krop og bevægelse
- ▶ fællesoplevelser, der følges op med sprogligt udtryk
- ▶ sange, rim og remser
- ▶ dialogisk oplæsning
- ▶ legeskrivning og legelæsning

A 4. Indsats overfor tosprogede småbørn

Børn, der vokser op med et andet modersmål end dansk, har ret til at få ekstra sprogstimulering. Sprogstimulering vil sige, at man hjælper barnet til at blive bedre til dansk. Sprogstimulering er obligatorisk, hvilket vil sige, at barnet har pligt til at deltage i sprogstimulering, hvis det ud fra sprogscreeningen, se afsnit B, vurderes, at barnet har behov for det.

Sprogstimulering af tosprogede småbørn bør omfatte:

- ▶ interaktion i sprogtiltagelsen
- ▶ ordforrådsindlæring og begrebsafklaring
- ▶ sange, rim og remser
- ▶ at skabe sammenhæng mellem andetsproget og modersmålet
- ▶ tema/emne arbejde
- ▶ gentagelser og faste rutiner
- ▶ dialogisk oplæsning

Ordforrådet og forforståelsen skal tænkes ind i alle former for sprogstimulering, som en naturlig del af arbejdet. Det er på denne baggrund barnet får indsigt i sproget og får mulighed for at forstå sproget.

A 5. Overgang og sammenhæng

Dagtilbudets samlede indsats skal sikre kontinuitet og sammenhæng i barnets tale- og skriftsproglige

©Copyright Krøyerhaven, Holstebro

udvikling i overgangen mellem dagpleje/vuggestue og børnehave og skole/SFH.

Der anbefales, at:

- ▶ oplysninger om barnets sproglige kompetence, som skønnes at have betydning for barnets senere udvikling, videreformidles mellem dagpleje/vuggestue og børnehave
- ▶ dagtilbud og skole/SFH etablerer en fast procedure for overlevering af viden om det enkelte barns sproglige udvikling i overgangen fra dagtilbud til skole/SFH
- ▶ dagtilbud og skole/SFH samarbejder om at skabe pædagogisk sammenhæng mellem dagtilbudets og skolens arbejde med tale- og skriftsprog

B. Sprogvurdering og løbende observation

Siden august 2007 har det været obligatorisk for kommunerne at tilbyde en sprogvurdering af alle 3-årige dansktalende børn. Velfærdsministeriets "Sprogvurdering" for de 3-årige anvendes i Holstebro Kommune.

Sprogscreening af 3- og 5-årige tosprogede børn er jf. folkeskolelovens § 4a obligatorisk. Denne sprogscreening foretages af særligt uddannet personale, som anvender Undervisningsministeriets sprogscreening "Vis, hvad du kan".

Sprogvurderingen og sprogscreeningen bør give dagtilbudene evalueringsredskaber til brug i en målrettet sprogstimulerende indsats og danner et grundlag for en samtale med forældrene om, hvorledes de selv kan støtte barnets sproglige udvikling i hverdagen.

I samarbejde med forældrene udarbejdes en handleplan for sprogstimulering af det enkelte barn. Handleplanen evalueres mindst en gang om året.

Børn med behov for fokuseret eller særlig indsats følges med TRAS. Der udarbejdes en individuel handleplan for barnet, og der iværksættes et udvidet samarbejde med forældrene om, hvorledes barnet stimuleres bedst muligt i hverdagen.

For børn med behov for en særlig indsats rettes efter aftale med forældrene henvendelse til PPR om yderligere vurdering.

- ▶ 3-årige dansktalende børn tilbydes sprogvurdering med Velfærdsministeriets sprogvurdering
- ▶ 3- og 5-årige tosprogede børn sprogvurderes med Undervisningsministeriets sprogscreening "Vis, hvad du kan"

Derudover anbefales, at børn med behov for:

- ▶ en fokuseret eller særlig indsats løbende evalueres med TRAS
- ▶ en særlig indsats henvises til PPR efter aftale med forældrene

og, at:

- ▶ tosprogede børn med behov for en særlig indsats ud over den sprogstimulerende indsats for tosprogede børn henvises til PPR efter aftale med forældrene

C. Organisering og ansvarsfordeling

Afsnittet beskriver organisering og ansvarsfordeling for:

1. Dagplejepædagogen
2. Den sprogansvarlige pædagog
3. Tosprogpædagogen
4. Forældresamarbejde

C 1. Dagplejepædagogen

Dagplejehjem har tilknyttet en dagplejepædagog, som sammen med dagplejeren følger og vurderer barnets sproglige udvikling.

Dagplejepædagogen vejleder dagplejeren i, hvordan børnene stimuleres sprogligt.

Vejledning til den enkelte dagplejer omfatter, at:

- ▶ give god øjenkontakt og holde god kontaktfastholdelse til barnet

- ▶ pludre/tale med barnet gennem positiv dialog
- ▶ huske pauser i dialogen
- ▶ være nærværende og lyttende overfor barnet, når det prøver at sætte ord på omgivelserne
- ▶ sætte ord på barnets egne handlinger
- ▶ tale langsomt og tydeligt, bruge korte sætninger
- ▶ benævne følelser og tanker
- ▶ læse, synge, rime og remse for og med barnet
- ▶ sætte ord på tal og bogstaver
- ▶ stimulere barnets mundmotorik, fx ved at lade barnet lege med tungen, række tunge, slikke sig om munden m.m.
- ▶ tilbyde grov kost i forhold til barnets alder

Dagplejepædagogen sikrer, at:

- ▶ den enkelte dagplejer løbende får kendskab til, hvor vigtigt det er, at barnets sproglige udvikling hele tiden stimuleres
- ▶ forældrene kontaktes ved manglende sprogudvikling, og at det evt. henvises til PPR.

Dagplejens indsat for børn med særlige behov:

Observerer dagplejepædagogen eller dagplejeren, at der er dårlig kontakt, manglende øjenkontakt, manglende sprogudvikling m.m., iværksættes yderligere tiltag. Det kan være:

- ▶ ekstra besøg i dagplejehjemmet, hvor dagplejepædagogen giver vejledning og anvisning i, hvordan dagplejeren kan støtte barnet
- ▶ henvisning til PPR i samarbejde med forældrene

C 2. Den sprogansvarlige pædagog

Hver institution har en sprogansvarlig pædagog, der har ansvaret for, at sprogvurderingen af de 3-årige planlægges og gennemføres med efterfølgende vejledning til forældre og pædagoger.

Styrkelse af barnets sproglige kompetencer har altid været en del af pædagogens arbejdsområder. Indførelsen af bl.a. læreplaner og sprogvurdering samt større krav til barnets sproglige færdigheder betyder, at den enkelte pædagog skal have en bred viden om understøttelse af den sproglige udvikling både i teori og praksis. Mange læringsrettede aktiviteter kan være en del af dagligdagens rutiner, men det forudsætter, at den voksne er bevidst og åben, ser mulighederne i stedet for begrænsninger.

I den forbindelse har den sprogansvarlige pædagog en særlig opgave fx med hensyn til:

- ▶ at der er et alsidigt udvalg af sprogmaterialer i institutionen,
- ▶ hvordan den sproglige tone er i institutionen
- ▶ at forældre inddrages i hverdagens sprogarbejde
- ▶ hvordan barnets mødes med skriftsproget i hverdagen
- ▶ hvordan barnets mødes med dialogisk oplæsning
- ▶ at sprogstimulerende aktiviteter er en del af den pædagogiske praksis

Den sprogansvarlige pædagog spiller således en central rolle som inspirator og sparringspartner for kollegaer omkring sprogstimulering i forhold til det enkelte barn og til gruppen af børn i institutionen.

Det anbefales bl.a. at:

- ▶ der udarbejdes en funktionsbeskrivelse, der tydeligt angiver de opgaver, som institutionens leder ønsker, at den sprogansvarlige pædagog varetager
- ▶ den sprogansvarlige pædagog er i besiddelse af de nødvendige kvalifikationer til at varetage opgaven, fx gennem relevant efter- og videreuddannelse
- ▶ der etableres netværk for videndeling mellem de sprogansvarlige pædagoger

C 3. Tosprogs-pædagogen

De institutioner, der har tosprogede børn, har en tosprogs-pædagog, der har ansvaret for, at sikre andetsprogsstimulering af de tosprogede børn.

Tosprogede børn har ofte en forsinket dansksproglig udvikling, fordi de bruger det danske sprog i mindre omfang end jævnaldrende danske børn. Det tosprogede barn skal fordele sine ressourcer mellem modersmålet og dansk. Det er meget vigtigt for tosprogede børns udvikling af sprog og identitet, at de får gode muligheder for at lære både modersmål og dansk.

I den forbindelse har tosprogs-pædagogen en særlig opgave fx med hensyn til at:

- ▶ der tages afsæt i det enkelte tosprogede barns sproglige forudsætninger, ud fra en andet-sprogs-pædagogisk tilgang til sprogstimulering af udvikling
- ▶ forældrene inddrages i sprogarbejdet
- ▶ der skabes rum og tid for andetsprogs-udviklingen
- ▶ være inspirator og sparringspartner for kolleger

Det anbefales bl.a. at:

- ▶ der udarbejdes en funktionsbeskrivelse, der tydeligt angiver de opgaver, som institutionens leder ønsker, at tosprogs-pædagogen varetager
- ▶ tosprogs-pædagogen har de nødvendige kvalifikationer til at varetage opgaven, fx gennem efter- og videreuddannelse
- ▶ der etableres netværk for videndeling mellem tosprogs-pædagoger

©Copyright Krøyerhaven, Holstebro

C 4. Forældresamarbejde

Barnet gennemgår i løbet af de første fem leveår en fantastisk sproglig udvikling, der kan synes nærmest at komme af sig selv. Barnets sproglige udvikling er imidlertid helt afhængig af dets nære kontakt til og dialog med forældrene. Forældrene er sproglige rollemodeller for deres barn, både når de taler, læser og skriver. En god sprogudvikling etableres primært i hjemmet.

Dagtilbudet må understrege og underbygge den afgørende betydning, som forældrene har for barnets sprogudvikling.

Der anbefales, at:

- ▶ orientere og give viden til forældrene om sprogudvikling og sprogstimulering samt om sammenhæng mellem tale- og skriftsproglig udvikling
- ▶ drøfte med forældrene, hvordan de konkret kan støtte barnets sprogudvikling
- ▶ drøfte vigtigheden af en tidlig indsats med forældrene, især hvis barnet har forsinket sprogudvikling

D. Kompetenceudvikling og videndeling

Alle dagplejere og pædagoger skal have et højt fagligt niveau omkring sproglig udvikling og dens betydning for læsning og skrivning. Sprogstimulering i dagtilbudet finder sted på baggrund af pædagogens egen erfaring fra praksis koblet med et sikkert vidensgrundlag.

I hver institution udpeges en sprogansvarlig pædagog, som tilbydes relevant efter- og videreuddannelse. Den sprogansvarlige pædagog forestår videndeling og vejleder om sprogstimulerende aktiviteter i institutionen. I dagplejen formidles denne videndeling og erfaringsudveksling via dagplejerpædagogen.

Det anbefales, at:

- ▶ dagplejere og pædagoger har viden om og udvikler kompetencer til at lade sprogstimulering indgå i alle dagtilbudets virksomhedsformer, dvs. i forbindelse med handlinger og rutiner i hverdagen, ved særligt tilrettelagte sprogaktiviteter samt i barnets frie leg
- ▶ dagplejere og pædagoger har viden om sammenhæng mellem tale- og skriftsprog

- ▶ der udpeges og uddannes en sprogansvarlig pædagog i hver institution, der kan vejlede om sprogstimulering i institutionen og i forhold til det enkelte barn

E. En dråbe af kultur

Holstebro Kommune har et stærkt fundament som kulturby og ønsker at sætte den kulturelle dagsorden - lokalt, nationalt og internationalt. Kultur er derfor drivkraft for udvikling og vækst.

Kulturelle udtryksformer og værdier er udtryk for menneskers forståelse af og tilgang til verden. Det er gennem mødet med andre og det anderledes, vi definerer vores eget kulturelle ståsted og genkender vores egne kulturelle rødder. Her er sproget omdrejningspunktet, fordi sproget og læsning er redskab for en optimal tilgang for tilegnelse og forståelse af kultur.

Børn og unge har ofte et klart blik for kulturelle udtryksformer. Jo mere varieret børn får lov til at udfolde sig, og jo flere kulturelle møder de oplever, jo mere bredspektret bliver også deres opfattelse af såvel verden, andre mennesker, som deres egne muligheder og potentialer.

Det anbefales dagtilbudet, at:

- ▶ være kulturformidler i bred forstand, komme "ud i samfundet" fx på virksomhedsbesøg, komme ind i en kirke, på tur til skov og strand
- ▶ lære børnene om dansk kultur og traditioner, fx vores højtider, læse danske eventyr
- ▶ lære børnene om andre kulturer og traditioner, fx mad, tøj, højtider, læse eventyr
- ▶ skabe egne kulturelle traditioner, fx forårsfest, arbejdslørdag, fødselsdag inddrage børnene i forskellige kulturelle udtryksformer, fx teater, billedkunst, sang og musik, så de oplever forskellige kunstformer med alle sanser

- ▶ styrke børns musiske udvikling, fx gennem rytmik, sange, rim og remser
- ▶ styrke børns kreative udvikling, fx ved at have mange tilgængelige værksteder med et varieret udbud af materialer
- ▶ inspirere til at børnene eksperimenterer og udfolder sig, fx gennem leg

4. Læseundervisning i skolen

Delmål

- ▶ **at eleverne gennem hele skoleforløbet vedligeholder, videreudvikler og anvender fleksible læse- og skrivefærdigheder som baggrund for kundskabstilegnelse i alle skolens fag**

Når børn starter i skolen, har de gjort sig mange, men også vidt forskellige erfaringer med læsning og skrivning både i hjemmet og i dagtilbuddet.

Læseundervisningen skal vedligeholde og videreudvikle de læse- og skrivefærdigheder, som det enkelte barn møder med i skolen. Barnet må udvikle gode læsevaneer, fleksible og varierede læsestrategier i mødet med forskellige genrer og tekstformer, som grundlag for lyst til læsning i alle skolens fag.

Skolen skal bygge videre på den indsats, der er gjort i dagtilbud og de erfaringer, som barnet har med læsning og skrivning. I overgangen fra dagtilbud til skolen samarbejdes der således, at den pædagogiske praksis drøftes, og viden om det enkelte barns sproglige udvikling formidles.

Gennem hele skoleforløbet skal læseundervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i den enkelte elevs kompetencer og potentialer, så hver elev får udfordringer, der passer til dennes forudsætninger, - det gælder såvel for den fagligt stærke elev som for den mindre stærke elev. Undervisningsdifferentieringen skal på den måde sikre, at den enkelte elev udfordres frem mod det højeste mulige niveau i sin læseudvikling.

Læsning er en aktiv meningsføgende proces, hvor læseren genskaber et forestillingsindhold på basis af identifikation af tekstens ord og forhåndskendelse til tekstens begrebsverden.

Læsefærdighed er således en kompleks proces, som involverer mange delfærdigheder, og defineres ofte som et produkt af afkodning og sprogforståelse.

I denne meningsføgende proces aktiveres læserens viden om sprog (syntaks, semantik og pragmatik), viden om verden, metabevindstthed (at overvåge sin læsning), hukommelse for tekst, ordkendskab (ordforråd og ordbilleder), bogstav-lyd kendskab samt viden om tekster (genre). Alle disse faktorer har indflydelse på elevens læsning og skal derfor helt fra skolestart medtænkes i læseundervisningen.

For at læseprocessen kan føre frem til et godt resultat, er det vigtigt, at underviseren gennem hele skoleforløbet har øje for elevens læseudvikling, idet der i undervisningsplanlægningen lægges vægt på elevens engagement, tilegnelse af nye færdigheder samt automatisering af læsning.

Læseundervisningen må derfor tage afsæt i gode tekster, der vækker interesse for og lyst til at nå frem til budskabet i teksten. Med andre ord skal der for alle eleverne være mulighed for at læse gode og spændende tekster. Herigennem skabes også grundlaget for glæden ved at læse, samt mulighed for at etablere gode læsevaneer.

Gennem hele skoleforløbet skal elevens læsefærdigheder videreudvikles og vedligeholdes. Det gælder lige fra den begyndende og udforskende læsning, hvor afkodning kræver stor energi og opmærksomhed i søgning efter tekstens indhold, til den fortsatte læsning, hvor læsningens automatiseres og læseforståelsen kommer i fokus, og frem mod en flydende procesorienteret læsning med brug af varierede måder og strategier for læsning.

Til støtte for læseforståelsen skal der i alle fag undervises i strategier for læsning af fagets tekster, herunder læsning af multimodale tekster, fx tekster i

digitale medier, som stiller andre krav til læsemåde og læsestrategier end bogens tekster.

Læsning indgår i dag i mange andre sammenhænge end i bogens tekster, fx i digitale medier og illustrerede tryksager, som kræver udvikling af nye læsestrategier, som til stadighed må tilpasses de nye kommunikationsformer.

For at alle børn kan udvikle og vedligeholde deres læsning er det også vigtigt at være opmærksom på, at der lige fra børnehaveklassen til eleven forlader skolen skal bruges meget tid på læsningen. Nye læsefærdigheder skal have den nødvendige tid til at blive automatiseret, så eleven oplever at mestre sine nye læsefærdigheder og derigennem får lyst til flere gode læseoplevelser.

Forudsætningen for at alt dette lykkes er, at:

- ▶ eleven gennem en systematisk og løbende evaluering opnår indsigt i egne læsefærdigheder og læsestrategier for her igennem at øge motivationen til at læse
- ▶ lærerne bringer egne erfaringer i spil med forskningsbaseret viden om læsning, som danner baggrund for tilrettelæggelsen af undervisningen
- ▶ der sikres mulighed for videndeling og erfaringsudveksling internt på skolen og med skolens samarbejdspartnere

Læring foregår såvel i formelle undervisningssituationer som i uformelle læringsmiljøer. Alle de voksne, som omgiver barnet i skolen, er derfor rollemodeller for barnets interesse for og lyst til at læse og skrive med henblik på oplevelse og tilegnelse af viden.

Ved at anspore til læse- og skriveaktiviteter i uformelle læringsmiljøer, fx gennem samtaler, leg og andre aktiviteter bidrager alle de voksne til at skabe

grobund for det enkelte barns læselyst og glæde ved at læse.

Skolens handleplan for læsning

Den kommunale handleplan ligger til grund for den enkelte skoles udarbejdelse af en lokal handleplan. Det anbefales, at skolens handleplan udarbejdes senest i løbet af skoleåret 2010/11. Planen kan være flerårig og tilpasses løbende.

Handleplanen skitserer skolens arbejde med læsning, så mål, krav og procedurer er tydelige, og kan anvendes som et brugbart redskab for alle skolens aktører. Handleplanen bør tillige afspejle den enkelte skoles lokale forhold og elevsammensætning.

Skolelederen har ansvaret for og sikrer, at handleplanen for læsning udarbejdes og implementeres. Det anbefales, at den fremlægges og drøftes i skolens pædagogiske råd og i skolebestyrelsen.

Skolens handleplan for læsning bør omfatte følgende afsnit:

A. Skolens indsats for læsning

1. Mål og indsats for læsning i almenundervisningen
2. Forebyggende og foregribende indsats overfor elever i risiko for læsevanskeligheder
3. Indsats overfor elever med dansk som andet sprog
4. Overgange og sammenhænge

B. Evaluering af læsning

C. Organisering og ansvarsfordeling

1. Dan sklæreren og faglæreren
2. Skolens læsevejleder
3. Skolens støttecenter
4. Skolens pædagogiske læringscenter
5. SkoleFritidsHjem/SFH
6. Forældresamarbejde

D. Kompetenceudvikling og videndeling

E. En dråbe af kultur

A. Skolens indsats for læsning

Skolens indsats for læsning beskriver:

1. Mål og indsats for læsning i almenundervisningen
2. Den forebyggende og foregribende indsats over for elever i risiko for læsevanskeligheder
3. Den særlige indsats, der knytter sig til de tosprogede elevers læseundervisning
4. Overgange og sammenhænge

A 1. Mål og indsats for læsning i almenundervisningen

Det anbefales, at skolens mål og indsats for læsning beskrives i forhold til skoleforløbets opdeling i faser (indskoling, mellemtrin og udskoling). Målene skal relatere sig til de obligatoriske trin- og slutmål for dansk, samt fællesmål for dansk som andetsprog (DSA).

Indskolingen

Den første læseundervisning er afgørende for elevernes videre læseudvikling i skolen. Det er derfor vigtigt, at alle elever får en god start, hvor de fra begyndelsen oplever læsning og skrivning som meningsfulde aktiviteter.

Sprog og tidlig skrivning og læsning i børnehaveklassen

Det arbejde, der er påbegyndt i dagtilbudene omkring børnenes sproglige udvikling, fortsætter i børnehaveklassen i form af en fortsat sprogstimulering og sproglig opmærksomhed, læse- og skriveaktiviteter samt arbejde med bogstav og lyd.

Børnehaveklasselederen må være bekendt med det enkelte barns sproglige kompetence, herunder opmærksomhed på de tosprogede elevers mellemsprog, og må tage afsæt heri i sin planlægning. Manglende bogstavkendskab og fonologisk opmærksomhed, samt forsinket sprogforståelse og et lille ordforråd kan være vigtige tegn på, at barnet er i risiko for at udvikle læsevanskeligheder.

Det anbefales, at de sprogstimulerende aktiviteter samt tidlig læsning og skrivning i børnehaveklassen bl.a. omfatter:

- ▶ samtale og fortælling, herunder situationsafhængigt sprog og ordforråd
- ▶ sproglig opmærksomhed, fx rim og remser

- ▶ oplæsning, fx dialogisk oplæsning, storebogs-læsning m.m.
- ▶ alfabetlege, herunder bogstav-lydforbindelse
- ▶ elevens egen læsning, legelæsning
- ▶ legeskrivning, fx skrivning af småord og små historier, fonemorienteret skrivning (børnestavning)

I denne fase af elevernes læseudvikling understøtter skrivning læseprocessen. Derfor er det en fordel at lade børnenes skrivning indgå som en væsentlig aktivitet i undervisningen.

Den første læseundervisning:

I den første læseundervisning er det afgørende, at der arbejdes videre med forskellige strategier for læsning, som eleverne kan benytte sig af. Efterhånden som eleverne tilegner sig skriftens alfabetiske princip, vil de udvikle en mere korrekt ortografisk brug af skriftsproget, fx læsning og skrivning af små og hyppigt anvendte ord. Samtidig må der arbejdes videre med sprogforståelsen, så læsefærdighed fundet i både afkodning og sprogforståelse bliver lagt fra begyndelsen. Desuden kan læse- og litteraturundervisning med fordel integreres.

Hensigten er, at eleverne gennem den første læseundervisning tilegner sig gode funktionelle læsefærdigheder, som bl.a. kan danne grundlaget for læsning i alle fag.

Forskellen på de enkelte elevers sproglige forudsætning og læsefærdigheder kan være stor på disse klassetrin, derfor er det nødvendigt at tilrettelægge undervisning, så hver elev bevarer lysten til at læse.

Det anbefales, at den første læseundervisning bl.a. omfatter:

- ▶ fortsat udvikling af samtale og fortælling, herunder situationsuafhængigt sprog, ordforråd, begreber og faglige udtryk
- ▶ oplæsning, herunder lytteforståelse, samt egen oplæsning af enkle tekster
- ▶ sproglig opmærksomhed, fx rim og ræmser
- ▶ et funktionelt bogstavkendskab
- ▶ både afkodning og sprogforståelse
- ▶ fleksible læse- og angrebsstrategier
- ▶ læsning af alderssvarende tekster med brug af enkle strategier for læseforståelse, herunder bevidsthed om udbyttet af egen læsning
- ▶ læsning af forskellige genrer indenfor fiktive og ikke fiktive samt digitale tekster
- ▶ opmærksomhed på sprog, sprogbrug og sprog-rigtighed i egne og andres tekster
- ▶ udvikling af gode læserutiner med god tid til læsning
- ▶ skrivning af enkle tekster
- ▶ bruge computeren aktivt til læsning og skrivning

Det er vigtigt, at læsningen opleves af eleverne, som en meningsfuld proces, og at de får god tid til denne proces.

Mellemtrinnet

Læseundervisning i indskolingen skal følges op med lige så systematisk og grundig læseundervisning på mellemtrinnet, idet der sigtes efter trinmålene for henholdsvis 4. og 6. klassetrin.

Når eleverne har fået automatiseret deres læsefærdigheder handler læseundervisningen om at udvikle sikkerhed og hastighed i læsning med et øget fokus på læseforståelsen. Dette sker primært på baggrund af alderssvarende, enkle og sammenhængende tekster.

Der er nu basis for tilegnelse af viden gennem læsning af fagenes tekster samtidig med, at der er basis for udbytte og oplevelse gennem læsning af fiktive

tekster, hvilket har stor betydning for udvikling af elevernes læselyst. Eleverne må opleve, at de gennem brug af tekster opnår de mål, som de sætter sig,

På mellemtrinnet er der en tendens til, at læselysten falder for mange elever. Det er især drengene, som slipper den frivillige og selvstændige læsning. I undervisningen må der arbejdes bevidst på at fastholde læselyst og læseglæde. Gennem et varieret udvalg af tekster – både fiktive og ikke fiktive tekster, som er let tilgængelige, kan der således arbejdes målrettet med alle elevers motivation for læsning. I elevgruppen vil der fortsat være stor variation med hensyn til læsefærdighed. Derfor må undervisningsdifferentiering indgå som en naturlig del af læseundervisningen, så alle elever får løftet deres læsefærdigheder i overensstemmelse med deres potentialer. Et væsentligt bidrag i denne proces er inddragelse af eleverne i læseevalueringen. Eleverne får herved indsigt i egen læseudvikling og mulighed for aktiv deltagelse i udformningen af nye læringsmål.

På mellemtrinnet er elevernes fortsatte læseudvikling nu et fællesanliggende for alle klassens lærere. Dansk læreren er ansvarlig for at undervise eleverne i de nødvendige læsefærdigheder og -strategier. De øvrige faglærere er ansvarlige for at øge elevernes bevidsthed om og strategier for læsning af fagets sprog.

Det anbefales, at læsning på mellemtrinnet bl.a. omfatter:

- ▶ udvidelse af ord- og begrebsforråd i alle fag
- ▶ automatisering og effektivisering af afkodningsstrategier
- ▶ brug af varierede læseforståelsesstrategier
- ▶ læseteknikker, fx skimming, punktlæsning, nærlæsning, skærmlæsning m.fl.
- ▶ læsemåder i forhold til læseformål
- ▶ læsning af fiktive og ikke fiktive tekster og digitale tekster
- ▶ en mangfoldighed af genrer og tekstformer
- ▶ faglig læsning integreret i alle fag
- ▶ oplæsning, både elevens og lærerens oplæsning
- ▶ bevidsthed om udbytte af det læste
- ▶ læselyst og læsemængde med tid til etablering af hensigtsmæssige læserutiner
- ▶ arbejde med at strukturere og skrive tekster med et varieret skriftsprog

- ▶ fortsat skriveudvikling, fx stavning og bøjning af almindelige ord
- ▶ aktiv brug af tekstbehandling varieret i egne skriveprocesser

Den gode funktionelle læser er karakteriseret ved at læse både på linierne, mellem og bag linierne og at anvende fleksible læseforståelsesstrategier alt efter formålet med læsningen.

For at alle elever kan nå hertil er det nødvendigt, at der fortsat anvendes meget tid på læsning. Eleverne skal læse meget og i mange forskellige sammenhænge for herigennem at lære at læse et varieret udbud af genrer og tekstformer.

Udskolingen

Læseundervisningen stopper ikke, fordi eleverne er kommet i udskolingen. Læseundervisningen handler fortsat om udvikling af forskellige læsestrategier, samt tilpasning af elevernes læsning til teksten og til formålet med læsningen. Det er et vigtigt fokus, idet eleverne møder stadig mere komplekse tekster og en større tekstmængde. Fx læser de gode læsere forskellige teksttyper med anvendelse af forskellige læsestrategier, mens elever, der har vænnet sig til at læse alle tekster med samme strategi har brug for at bryde indgroede læsevaner for at nå målet med sin læsning.

Der vil fortsat være brug for at arbejde med eleverne læselyst, idet antallet af fritidslæsere falder frem til eleverne forlader folkeskolen. Derfor skal der fortsat være et varieret udvalg af forskellige tekster, som er lettilgængelige, gerne helt ind i klasserummet. Kammerater og voksne, der selv kan lide at læse, er gode rollemodeller, som også kan bidrage til at give læselyst og læseglæde. Deling af læseoplevelser i undervisning kan ligeledes være et godt bidrag til en positiv holdning til læsning, ligesom lærerens oplæsning fortsat bør prioriteres, da de fleste elever, uanset klassetrin kan lide at få læst op.

Læsning indgår fortsat som en del af danskfagets litteraturpædagogik. Samtidig er læsning nu et af de vigtigste redskaber for tilegnelse af viden i alle fag, hvilket understreger betydningen af, at alle klassens lærere har et ansvar for at skabe et godt læse- og læringsmiljø, hvor der arbejdes målrettet med at støtte elevernes udvikling af læsning i fagene.

Det anbefales, at læsning i udskolingen bl.a. omfatter:

- ▶ udvikling af nuanceret og sikkert ord- og begrebsforråd i alle fag
- ▶ oplæsning, både elever og lærere
- ▶ sikring og effektivisering af afkodningsstrategier i alle typer tekst
- ▶ brug af varierede læseforståelsesstrategier, fx fastholdelse af det væsentlige i en tekst, bevidsthed om egen læsning m.m.
- ▶ forskellige læseteknikker, fx skimming, punkt-læsning, nærlæsning, skærm-læsning m.fl.
- ▶ afpasning af læsemåde til genre og teksttype og formål
- ▶ målrettet og kritisk anvendelse af kilder i en mangfoldighed af genrer
- ▶ læsning af fiktive og ikke fiktive tekster, - både trykte og i digitale tekster samt grafiske udtryk
- ▶ læsning integreret i alle fag
- ▶ læselyst og læsemængde med tid til fastholdelse af gode læserutiner
- ▶ fortsat skriveudvikling, fx indsamling og disponering af indhold, genrebevidsthed, varieret og nuanceret ordforråd og sætningsopbygning m.m.
- ▶ korrekt stavning og formel sproglig korrekthed
- ▶ anvendelse af tekstbehandling varieret i forskellige skriveprocesser

Hensigten med læseundervisningen i skolens sidste fase er at bidrage til, at alle elever forlader folkeskolen med funktionelle læsefærdigheder, som sætter dem i stand til at fortsætte i en ungdomsuddannelse og til deltagelse i et demokratisk samfund, og at de i øvrigt kan gøre brug af tekster for at opnå de mål, de sætter sig.

A 2. Forebyggende og foregribende indsats overfor elever i risiko for læsevanskeligheder

En tidlig generel forebyggende indsats gavner alle elever. For at sikre alle et højt niveau, må indsatsen være konkret og præcist rettet mod den enkelte elev. Dette gælder også indsatsen i børnehaveklassen.

Den foregribende indsats har især fokus på sprogstimulerende aktiviteter samt tidlig skrivning og læsning i børnehaveklassen og i den første læseundervisning i 1. klasse. Den foregribende undervisning bør som hovedregel foregå i den almindelige undervisning og inden for rammerne af differentieret undervisning.

Gennem hele skoleforløbet har alle elever i en forebyggende og foregribende undervisning adgang til it-støttet undervisning gennem it-kompenserende værktøjer, fx oplæsnings- ordforslags- og scanneprogrammer.

Anbefalingen er bl.a., at:

- ▶ den forebyggende indsats med sprogstimulerende aktiviteter og tidlig skrivning og læsning i børnehaveklassen varetages i et samarbejde mellem børnehaveklasselederen og den kommende dansklærer i 1. klasse
- ▶ børnehaveklasselederen på baggrund af sprogvurderingen og i samarbejde med læsevejlederen iværksætter en foregribende indsats overfor elever i risiko for læsevanskeligheder, dvs. elever med manglende bogstavkendskab og fonologisk opmærksomhed, samt forsinket sprogforståelse og lille ordforråd.
- ▶ dansklæreren tidligt i 1. klasse tager initiativ til en foregribende indsats sammen med læsevejlederen overfor elever, der ikke er kommet i gang med læseprocessen.

- ▶ sikre en let fleksibel adgang til it-kompenserende værktøjer for alle elever i undervisningen, og at lærerne har viden om brug af it-kompenserende værktøjer.

A 3. Indsats overfor tosprogede elever

Den almindelige læseundervisning bør kunne rumme tosprogede elever født i Danmark. Det er derfor nødvendigt, at alle lærere til tosprogede elever er bevidste om de problemstillinger, der knytter sig til de tosprogede elevers læsetilegnelse, og at de gør sig særlige overvejelser herover i forbindelse med undervisningsplanlægningen.

Det er, jf. BEK nr. 31 om Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede børn, et krav, at alle tosprogede elever skal undervises i dansk som andetsprog. I de nye faghæfter 2009 til de enkelte fag, er dansk som andetsprog blevet en integreret del af alle fag. Det forpligter alle lærere til at tage højde for tosprogede elevers andetsprogstilignelse. De særlige trin- og slutmål for dansk som andetsprog gælder for elever, som er indvandret umiddelbart forud for den skolepligtige alder.

Mange tosprogede elever har en dårlig læseforståelse. De kan afkode teksten, men kan ikke forstå indholdet, fordi de ikke fuldt ud behersker det sprog, de skal lære at læse. Det er derfor vigtigt, at læseundervisningen knyttes sammen med udviklingen af det mundtlige sprog, og at undervisningen tilrettelægges, så afkodning og sprogforståelse går hånd i hånd.

I indsatsen overfor de tosprogede elever er det vigtigt at arbejde bevidst med elevernes begrebs- og ordforråd, hvilket bedst gøres i det forudgående sprogarbejde i forbindelse med læsning af tekster. At anvende meningsfulde tekster, der er sprogligt sammenhængende og har klare genretræk. Og at undervisningen har afsæt i den tosprogede elevs kommunikative kompetence.

Det anbefales bl.a., at:

- ▶ sikre tosprogede elevers sprogfærdigheder, fx begrebs- og ordforråd, syntaks m.m.
- ▶ støtte læseforståelsen gennem synliggørelse af strategier for læseforståelse
- ▶ læseundervisningen samtidig er en del af sprogundervisningen for de tosprogede elever

- ▶ der anvendes sprogligt sammenhængende tekster med klare genretræk
- ▶ den tosprogede elevs kommunikative kompetence screenes og vurderes, bl.a. med henblik på behov for dansk som andetsprogsundervisning i forhold til læsning og skrivning

Alle skolestartere og skoleskiftere sprogscreenes med Undervisningsministeriets materiale "Vis, hvad du kan". Desuden sprogscreenes alle tosprogede mindst en gang i skoleforløbet.

Det er den enkelte skole, der beslutter, hvem der foretager sprogscreeningen. Den, som foretager sprogvurderingen, bør have relevant uddannelse, fx liniefag i Dansk som Andetsprog. Resultatet bruges til at planlægge en målrettet indsats overfor den enkelte elevs andetsprogsudvikling og som et redskab i forældresamarbejdet.

A 4. Overgange og sammenhænge

Skolernes samlede indsats skal sikre kontinuitet og sammenhæng i børnenes læse- og skriveudvikling fra dagtilbud til skole og gennem resten af skoleforløbet. Der skal også være sammenhæng mellem barnets forskellige domæner for læring: skole-hjem-fritid.

Det anbefales bl.a., at:

- ▶ dagtilbud og skole/SFH etablerer en fast procedure for overlevering af viden om det enkelte barns sproglige udvikling i overgangen fra dagtilbud til skolen/SFH
- ▶ dagtilbud og skole/SFH samarbejder om at skabe en pædagogisk sammenhæng mellem dagtilbudets og skolens arbejde med udvikling af tale- og skriftsprog
- ▶ skolen etablerer en fast procedure for overlevering af viden omkring den enkelte elevs læseudvikling ved lærerskift og ved skoleskift
- ▶ skole og SFH samarbejder om at skabe mulighed for at gøre erfaringer med læsning og skrivning i og uden for skolen

B. Evaluering af læsning

Løbende evaluering bygger på lærerens fortløbende observation og registrering af den enkelte elevs læseudvikling. Screening, pædagogiske prøver og tests er øjeblikksbilleder af elevens aktuelle læsefærdighed.

Alle evalueringsformerne supplerer hinanden og indgår som en del af skolens evalueringskultur, hvor mål for læseindsats og evalueringresultat altid bør danne grundlag for refleksion over den fremtidige pædagogiske praksis. Eleverne bør inddrages aktivt i evalueringen, så de får mulighed for bevidsthed om egen læring i forhold til læseprocessen. Resultaterne af evalueringen samt den besluttede opfølgning beskrives i elevplanen, der danner grundlag for samarbejdet med forældrene.

I skolens systematiske evalueringskultur arbejdes der både med ekstern og intern evaluering af elevernes læse- og skrivefærdighed.

Den eksterne evaluering består af de nationale tests i læsning i 2. 4. 6. og 8. klasse fra 2010, samt kommunalt bestemte læseprøver.

De kommunalt bestemte læseprøver er: 1. klasse (OS 64) og 3. klasse (SL 60), som tages i marts og indsendes 1. april. 6. klasse (TL1) og 8. klasse (TL 3), som tages i september og indsendes 1. oktober. Desuden gennemføres DVO-screeningen (nonordstavning) i 3. kl. i august måned. Resultatet heraf indsendes til læsekonsulenten senest 1. oktober. Den kommunale evaluering danner grundlag for dialog mellem skoleafdelingen og de enkelte skoler om læseindsats med evt. justering af mål, indsats og metoder. Det anbefales, at skolelederen, læsevejlederen samt læsekonsulenten deltager i denne dialog.

Den interne evaluering omfatter løbende evaluering, fx LUS, portefolie, samtaler el.lign.. Derudover anbefales, at skolerne anvender flg. pædagogiske prøver: 2. klasse (OS 120) og 4. kl. (SL 40) i marts,

5. klasse (Læs 5) i februar samt TL 2 i 7. kl. og TL 4 i 9. kl. i september Den interne evaluering kan suppleres med staveprøver på alle klassetrin fra 2 kl. til 9. kl., fx ST-prøverne.

I bh.kl. sprogvurderes alle elever i august/september med "Kontrolleret tegneiagttagelse" (KTI), samtalebilleder samt Elbros sprogtest.

Det anbefales bl.a., at

- ▶ sikre løbende evaluering af elevernes læseudvikling gennem hele skoleforløbet fx ved LUS, portefolie, samtaler el. lign.
- ▶ sprogvurdering i børnehaveklassen tages og rettes af børnehaveklasselederen, som herved opnår indsigt i elevernes skriftsproglige forudsætninger
- ▶ gruppe- og staveprøver tages og rettes af dansklæreren, som herved opnår indsigt i elevernes læse- og skriveudvikling
- ▶ eleverne inddrages i evalueringen, så de har mulighed for at være aktive og bevidste om egen læring i forhold til læsning og skrivning
- ▶ der afholdes klassekonferencer på alle klassetrin (inkl. bh.kl.) med fokus på lærerens overvejelser over læseindsatsen i klassen og elevernes læseudvikling, hvor dansklæreren, relevante faglærere og læsevejlederen deltager. Læsevejlederen orienterer efterfølgende skolelederen

Sprogvurderingen i bh.kl. gennemføres første gang i august 2009. Den vil blive evalueret med henblik på, hvilke evalueringsværktøjer, der skal bruges fremover.

Nye pædagogiske prøver er under udarbejdelse for øjeblikket. Derfor vil anbefalinger vedrørende de pædagogiske prøver løbende blive vurderet af læsekonsulenten.

C. Organisering og ansvarsfordeling

Afsnittet beskriver organisering og ansvarsfordeling for:

1. Dansklæreren og faglærerne
2. Skolens læsevejleder
3. Pædagogisk læringscenters funktion
4. Støttecentrets funktion
5. SkoleFritidsHjem/SFH
6. Forældresamarbejde

C 1. Dansklæreren og faglærerne

Det er vigtigt, at alle lærerne tager ansvar for elevernes læsning i alle skolens fag. I indskolingen har dansklæreren primært haft ansvaret for læseundervisningen. På mellemtrinnet og i udskolingen er elevernes fortsatte læseudvikling et fællesanliggende for alle klassens lærere. Mens dansklæreren således er ansvarlig for at lære eleverne at læse, er faglærerne medansvarlige for at skabe gode læsevaner i fagene.

Hvert fag har sit sprog, fx et særligt begrebs- og ordforråd, sine egne tekstgenrer og sproglige træk, som eleverne må have viden om. Derfor skal der arbejdes målrettet med elevernes bevidsthed om læsemåder og strategier for læsning af fagets sprog, så eleven støttes i tilegnelsen af fagets indhold. Sideløbende hermed må der arbejdes målrettet med elevens tilpasning af læsning til tekst og læseformål. Dette har ikke mindst betydning for elevens lyst til at læse og lære mere.

Det anbefales bl.a., at

læsning styrkes i og på tværs af alle fag
danskklæreren og faglæreren samarbejder om læsning i fagene
faglærerne arbejder med elevernes faglige begrebs- og ordforråd
arbejde med elevernes forståelse af tekstens særlige genre og tekststruktur
arbejde med læseforståelsesstrategier og strategier for læring før, under og efter læsning

C 2. Skolens læsevejleder

Skolens læsevejleder fungerer som inspirator, vejleder og koordinerer skolens læseundervisning og deltager i at omsætte råd og konklusioner i praksis. Læsevejlederen har til opgave at sparre og vejlede kollegaer og skolens ledelse om indhold, metoder, tilrettelæggelse og evaluering af en differentieret læseundervisning. Læsevejlederen bidrager desuden til at styrke og udvikle dansklærernes kompetencer i

forbindelse med evaluering og målsætning af læse-udvikling for den enkelte elev. På den måde spiller hun en central rolle i skolens arbejde med at udvikle elevernes læse- og skrivefærdigheder samt styrke elevernes lyst til at læse gennem hele skoleforløbet.

Læsevejledningen foretages løbende gennem skoleåret og ved deltagelse i skolens klassekonferencer om læsning. Herudover bør læsevejlederen indgå i et samarbejde med støttecenter, pædagogisk læringscenter samt de ansvarlige sprogpædagoger i skole-distriktets dagtilbud. Hun deltager desuden i et fagligt netværk bestående af fælles kommunale netværksmøder og netværk på skolekom, der skal sikre viden-deling.

Læsevejlederen spiller en central rolle – i tæt samarbejde med ledelse og kolleger - ved udarbejdelse, implementering og vedligeholdelse af skolens handleplan for læsning.

For at være i besiddelse af de fornødne kvalifikationer til at varetage opgaven anbefales det, at læsevejlederen har solid undervisningserfaring med faget dansk, og at hun har den af ministeriet godkendte læsevejlederuddannelse.

Det anbefales bl.a., at:

- ▶ der udarbejdes en funktionsbeskrivelse for læsevejlederen som tydeligt angiver de opgaver, som skolens ledelse ønsker, at læsevejlederen varetager, samt de samarbejdsrelationer som læsevejlederen indgår i

C 3. Skolens støttecenter

Skolens indgribende indsats overfor elever i læsevan-skeligheder gives til elever, hvor almenundervisningens undervisningsdifferentiering og holddannelse

ikke er tilstrækkelig i forhold til den enkelte elevs behov, jf. BEK nr. 1375 om Folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand.

Specialundervisningen bør iværksættes tidligt i skoleforløbet, fx fra slutningen af 1. klasse. Den bør så vidt mulig tilrettelægges som en del af differentieringen i læseundervisningen i et tæt samarbejde med forældre og elevens lærere.

Elever i vedvarende læsevanskeligheder bør løbende modtage særlig støtte til deres læseudvikling samtidig med, at de anvender it-kompenserende værktøjer tilpasset den enkelte elevs behov, så de bliver i stand til aktiv deltagelse i alle skolens fag.

Det anbefales bl.a., at:

- ▶ der sættes tidligt ind med specialpædagogisk bistand
- ▶ den særlige støtte gives i et tæt samarbejde med elevens lærere og forældre
- ▶ der udarbejdes en strategi for anvendelse af it-kompenserende hjælpemidler

C 4. Pædagogisk læringscenter

Skolens pædagogiske læringscenter spiller en vigtig rolle for læsning og sikrer, at der findes et bredt udsnit af forskellige læremidler, herunder digitale læremidler, der understøtter læsning i alle fag. I samarbejde med dansk- og faglærere og læsevejlederen motiverer skolens læringscenter til lystlæsning gennem hele skoleforløbet.

Der anbefales bl.a.:

- ▶ sikring af en righoldig og varieret samling af læremidler, herunder digitale læremidler, der understøtter læsning i alle fag
- ▶ opbygning af en righoldig og varieret samling af læsekursusmaterialer til alle årgange på skolen - suppleret med centralt placerede kursusmaterialer til udlån fx fra Holstebro Børnebibliotek.
- ▶ udarbejdelse af en procedure for, hvordan skolens læringscenter i samarbejde med læsevejlederen og andre ressourcepersoner kan understøtte elevernes læseudvikling
- ▶ at skolens læringscenter i hele skoleforløbet støtter den enkelte elev med differentierede materialer, der passer til elevens læseniveau, herunder materialer på andre sprog, præsenterer eleverne for inspirerende skøn- og faglitteratur og laver lister over relevante højt-læsningsbøger.

C 5. SkoleFritidsHjem/SFH

SFH skal udarbejde mål og indholdsbeskrivelse for det pædagogiske arbejde, så det understøtter indskolingsindsatsen for sprog og læsning.

For at styrke denne indsats skal ledelsen sikre, at:

- ▶ der udarbejdes mål- og indholdsbeskrivelse for arbejdet med sprog og læsning i den enkelte SFH
- ▶ de udarbejdede mål skal tilvejebringes i et samarbejde med indskolingsafdelingen, således at de understøtter og komplimenterer læseundervisningen

Indholdsbeskrivelse for sprog og læsning i SFH'en

For at sikre en positiv og alderssvarende udvikling, er det vigtigt, at der omkring børnene skabes et inspirerende og trygt miljø, hvor læring og trivsel er fundamentale begreber. Mangel på sproglige kompetencer kan være en ekskluderende faktor i det sociale fællesskab.

Det anbefales, at SFH lederen via indholdsbeskrivelsen sikrer, at:

- ▶ indholdsbeskrivelserne udarbejdes af det pædagogiske personale i SFH'en
- ▶ der skabes et trygt og inspirerende læringsmiljø med et bredt spekter af sproglige og skriftsproglige udtryksformer
- ▶ børnene gør sig erfaringer med sproglige udtryksformer i funktionelle sammenhænge
- ▶ børnene udvikler sine kommunikative færdigheder igennem den almindelige leg og hverdagsaktivitet – samt i planlagte pædagogiske aktiviteter.
- ▶ arbejdet med sprog og læsning ikke bliver undervisning, men praksiserfaring som kan give børnene forståelse for sammenhængen mellem undervisningen i indskolingen og det almindelige hverdagsliv

- ▶ bøger af forskellig genre er tilgængelige og alderssvarende til de aktuelle børnegrupper
- ▶ institutionen tilbyder børnene tidssvarende medier som f.eks. film, digitale billeder og video, IT og multimedier
- ▶ de sproglige udtryksformer som f.eks. rim og remser, fortælling, sang, højtlesning og drama indgår i SFH'ens pædagogiske aktiviteter

C 6: Forældresamarbejde

Forældre er rollemodeller for deres børn, både når de taler, læser og skriver.

En god sprogudvikling og dermed forudsætningerne for en god læseudvikling skabes primært i hjemmet. Skolen skal underbygge denne afgørende betydning, som forældrene har for barnets sprog- og læseudvikling. At blive en god læser kræver opbakning, interesse, og at forældre læser dagligt med barnet.

Der anbefales bl.a., at:

- ▶ forældre via skole-hjemsamarbejdet orienteres grundigt om barnets læseudvikling, og der skal orienteres om sammenhængen mellem den tale- og skriftsproglige udvikling samt om læsning og læseundervisningen
- ▶ drøfte med forældrene, hvordan de bedst støtter deres barns sprog- og læseudvikling
- ▶ drøfte en tidlig indsats med forældrene, hvis barnet har forsinket sprog- og/eller læseudvikling, eller hvis der er læsevanskeligheder i familien
- ▶ lave aftaler mellem skole og hjem om, hvor meget eller hvor længe, der skal læses hver dag

D. Kompetenceudvikling og videndeling

For at styrke arbejdet med at fremme elevernes læsefærdigheder kræves en målrettet indsats med at få den eksisterende viden på læseområdet bragt ind i undervisningen. Viden om læsning er både den enkelte lærers erfaring med, hvad der fungerer godt i læseundervisningen, og viden i form af forskning og undersøgelser inden for læseindlæring og læsefærdigheder.

Den eksterne viden skal i samspil med den interne viden. Børne- og Ungeforvaltningen skal i samarbejde med skolerne udarbejde en strategi for, hvordan viden i samspil med didaktisk refleksion

kan styrke læseindsatsen. Strategien skal munde ud i en plan for, hvordan relevant viden om læsning indsamles, bearbejdes og formidles.

Der anbefales bl.a., at:

- ▶ alle læsevejledere skal have læsevejlederuddannelsen og løbende efteruddannes
- ▶ alle dansklærere skal i løbet af en fireårig periode have deltaget i efteruddannelseskurser vedrørende læsning for henholdsvis indskoling, mellemtrinnet og udskoling
- ▶ alle faglærere skal i løbet af en fireårig periode via efteruddannelse erhverve viden om læsning af fagets tekster og kompetence til at inddrage læsning som en del af undervisningen i faget
- ▶ dansklærerne skal udvikle og styrke deres kompetencer i forbindelse med evaluering og målsætning af læseudvikling for den enkelte elev i samarbejde med læsevejlederen

E. En dråbe af kultur

Holstebro Kommune har et stærkt fundament som kulturby og ønsker at sætte den kulturelle dagsorden - lokalt, nationalt og internationalt. Kultur er derfor drivkraft for udvikling og vækst.

Kulturelle udtryksformer og værdier er udtryk for menneskers forståelse af og tilgang til verden. Det er gennem mødet med andre og det anderledes, vi definerer vores eget kulturelle ståsted og genkender vores egne kulturelle rødder. Her er sproget omdrejningspunktet, fordi sproget og læsning er redskab for en optimal tilgang for tilegnelse og forståelse af kultur.

Børn og unge har ofte et klart blik for kulturelle udtryksformer. Jo mere varieret børn får lov til at udfolde sig, og jo flere kulturelle møder de oplever, jo mere bredspektret bliver også deres opfattelse af såvel verden, andre mennesker, som deres egne muligheder og potentialer.

Det anbefales skole/SFH, at:

- ▶ være kulturformidler i bred forstand gennem besøg på kulturinstitutioner
- ▶ arbejde med kultur for børn, med børn og af børn
- ▶ samarbejde med kommunens kulturinstitutioner omkring forskellige kulturgenrer såsom
 - skabende aktiviteter, fx rollespil, drama, billedkunst, sang og musik ...

- fortælling, fx forfatterbesøg ...
- teater, fx børneforestillinger, dukketeater ...

5. Børn- og Ungeforvaltningens indsats for sprogstimulering og læsning

Børn- og Ungeforvaltningen er i løbende dialog med dagtilbud og skoler om forventninger og mål for sprogstimulering og læseundervisning, og om hvordan viden om sprog og læsning kan omsættes til pædagogiske praksis. Hensigten med dette er at skabe grundlag for god sproglig udvikling og fleksible læsefærdigheder hos børn og unge i Holstebro Kommune.

Børn- og Ungeforvaltningen sikrer indsatsen ved bl.a. at:

- ▶ gøre sprogstimulering og læsning til et løbende indsatsområde for børn og unge
- ▶ informere Udvalget for Børn og Unge og ledere om indsatsen
- ▶ bidrage med vejledning i forhold til dagtilbudenes og skolernes handleplaner for sprog og læsning
- ▶ bidrage med udvikling af strategi for kompetenceudvikling og videndeling
- ▶ udbyde korte kurser og konferencer om sprog og læsning for det pædagogiske personale
- ▶ samarbejde med eksterne partnere fx UC VIA om efter- og videreuddannelse, læsevejledere, sprogspædagoger, m.fl.
- ▶ bearbejde og formidle viden fra undersøgelser og forskning om sprog og læsning

- ▶ koordinere og sparre netværk mellem sprogansvarlige pædagoger, tosprogs pædagoger, læsevejledere, lærerteam m.fl. gennem netværksmøder og digitale konferencer
- ▶ vejlede i forhold til udarbejdelse af funktionsbeskrivelser, fx for læsevejleder, sprogansvarlig pædagog, tosprogs pædagog
- ▶ indsamle læseevalueringer fra skolerne og formidle resultatet med henblik på en samlet kommunal evaluering af elevernes læseudvikling
- ▶ gennemføre "læsesamtaler" med skolerne om mål og indsats for læsning
- ▶ yde rådgivning og vejledning i forhold til sprogsstimulering i dagtilbud og læseundervisning i skolen

Børn- og Ungeforvaltningen vil arbejde for, at:

- ▶ hjemmesiden opdateres med sprog og læsning i Holstebro Kommune
- ▶ der iværksættes kurser/kampagner om sprog og læsning målrettet forældre
- ▶ der udarbejdes foldere til forældre om sprog og læsning
- ▶ der iværksættes udviklingsarbejder i forhold til sprogsstimulering og læseundervisning
- ▶ der udarbejdes en kommunal handleplan for børn og unge i sprog- og læsevanskeligheder

Referenceliste

Allard, B.; m.fl.(2003): Læseudvikling – bogen om NY LUS. Alinea.
Arnbak, E.(2005): Faglig læsning – fra læseproces til læreproces. Gyldendal.
Bjar, L.; m.fl. (2004): Børn udvikler deres sprog. Gyldendal.
Borstrøm, I.; m.fl.(2004): Læseevaluering på begyndertrinnet. Alinea.
Brudhold, M. (2002): Læseforståelse – hvorfor og hvordan. Alinea.
Bråten, I. (red.) (2008) Læseforståelse. Klim.
Bylander, H.; Benn Thomsen, I.(2008): Sprog og leg: sproglege til børn fra 2 – 9 år med et eller flere sprog. Specialpædagogisk Forlag
Christensen, B. (red.)(2007): Evaluering og test i læsning. Kroghs forlag.
Clay, M.; m.fl. (2005) Børns fornemmelser for skriftsprog. Hvordan gør man, når man læser? Alinea.

Elbro, C. (2006): Læsning og læseundervisning. Gyldendal.
Elbro, C. (2007): Læsevanskeligheder. Gyldendal.
Friis, K.; m.fl. (2006): Hva' nu – idékatalog til det daglige arbejde på baggrund af TL-prøverne. Forlaget Læs.
Frost, J. (2005): Principper for god læseundervisning. Dansk Psykologisk Forlag.
Hagtvet, B.E.(2004): Sprogstimulering. Tale og skrift i førskolealderen. Alinea.
Jensen, B.; Krogh, T.(2009): KTI – Kontrolleret Tegne-iagttagelse. Den røde serie nr. 37. Forlaget Skolepsykologi.
Jørgensen, M.; m.fl. (2006): Læsning. Teori og praksis. KvaN
Liberg, C. (1997): Sådan lærer børn at læse og skrive. Gyldendal.
Lundberg, I.; m.fl.(2005): Det gode læseforløb – kortlægning og øvelser. Alinea.
Mågerø, E.; Tønnessen, E. (2009) At læse i alle fag. Klim.
Nygaard Jensen, M. (2007): At læse med børn – dialogisk oplæsning i dagtilbud. Klim.
Thomsen, I. B. (2005): TRAS. Tidlig registrering af sprogudvikling.
Østergaard, A. M.; m.fl. ((2007): Erfaringer med læseløft. Forlaget Læs.
Rapporter m.m.
Danmarks Evalueringsinstitut (2005): Læsning i folkeskolen. Indsats for at fremme elevernes læsefærdigheder. Danmarks Evalueringsinstitut.
Danmarks Evalueringsinstitut (2007): Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Danmarks Evalueringsinstitut.
Danmarks Evalueringsinstitut (2008): Ord med på vejen. Danmarks Evalueringsinstitut.
Danmarks Evalueringsinstitut (2008): Viden der forandrer. Danmarks Evalueringsinstitut.
Egelund, N.(red.)(2007): PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning. Danmarks Pædagogiske Universitet.
Horsens kommune (2008): Læsepolitisk handleplan.
Københavns Kommune (2008): Læsepolitik i Københavns Kommune 0 – 18 år.
Mejdning, J. m.fl.(2007): Projekt Danlæs – undersøgelse og pædagogisk evaluering af børns læsning. Danmarks Pædagogiske Universitet

Skolestartsudvalget (2006): En god skolestart. Et samlet læringsforløb for dagtilbud, indskoling og fritidsordning. UVM.

Undervisningsministeriet: Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede børn. UVM.

Undervisningsministeriet (2005): Rapport fra udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning. UVM.

Århus kommune (2007) Handlingsplan for sprog og læsning.

Undervisningsministeriet: Vis, hvad du kan.

Velfærdsministeriet: Sprogvurdering

Velfærdsministeriet: Pædagogiske læreplaner

Fælles Mål 2009:

Børnehaveklassen

Dansk

Dansk som andet sprog

Handleplanen er udarbejdet af Børn- og Ungeforvaltningen i samarbejde med sundhedsplejen, dagplejen, daginstitutionerne, skolerne, PPR og de faglige organisationer.

Børn og Unge er løbende i dialog med dagtilbud og skoler, så vi hele tiden opdaterer forventninger, mål og handlinger og sikrer, at de 0-16-årige udvikler deres sprog- og læsefærdigheder bedst muligt.

Hvis du har spørgsmål eller kommentarer til handleplanen, er du velkommen til at kontakte:

Dagtilbudsafd.:

Inge Hansen

Pæd. adm. konsulent

Tlf. 9611 5123

Inge.hansen@Holstebro.dk

Skoleafd.:

Bo Meldgaard

Pæd. adm. konsulent

Tlf. 96115123

bo.meldgaard@holstebro.dk

PPR:

Bodil Kjær

Læsekonsulent

Tlf. 96115277

bodil.kjaer@holstebro.dk

